הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת סנהדרין - דף צד צה, א

עיונים על הדף

ימות המשיח - ימי השלמות

המהר"ל בנצח ישראל *(פרק מב)* מבאר בדרכו ששורש ימי המשיח הם ימי השלמות והכרת האמת על תילה בשורה. ותחילת ימי הבריאה על כורחך אין בהם שלמות שהרי יש בהם דברים לתקן ורק סוף הדבר נעשה הוא שלם לאחר תיקון כמה וכמה מעלות שיש בו.

לפי דרכו מבאר *(פרק מג)* דברי הסוגיא שלפנינו שרצה הקב"ה לעשות את חזקיה למשיח, ורק בעבור שאמרה מידת הדין שלא אמר שירה, הפסיד את מעלת הנצח. והדבר הוא פלא מדוע בדבר זה הפסיד את המדרגה הגבוה. יסודו של המהר"ל בקצרה, אין כאן עונש כי אם בירור השלמות, ומי שלא אמר שירה חסר בו מין ממיני השלמות ולכך אינו בדרגה של משיח. ונביא את דבריו הנפלאים והעמוקים.

מקשה המהר"ל, א. האם בשביל שלא אמר שירה לא יעשה אותו משיח. ב. מה ענין שירה למשיח. ג. מה ענין שאמרה הארץ שירה בשבילו.

מבאר המהר"ל, היה לחזקיה ענין שראוי להיות משיח, מפני שבא עליו סנחריב, שהיה מבלבל כל האומות, והביאם על חזקיה למלחמה, כמו שלעתיד שיהיה גוג ומגוג מבלבל כל האומות, ויביאם על המלך המשיח. ואין ענין משיח רק שיהיה מבטל כח האומות, אחרי שהם יבואו עליו לבטל אותו. ולפיכך ראוי שיהיה נעשה חזקיה משיח.

כאשר נעשה לו הנס, היה ראוי שיאמר חזקיה שירה. כי הנס הוא מורה כי הנהגת העולם שלא בטבע, וזהו שלימות העולם כאשר הוא יוצא מן הטבע, ונוהג בהנהגה בלתי טבעי. והאדם כאשר הוא בשלימות הגמור, אז נותן שירה ושבח למי שממנו השלימות. והפך זה הוא האבל, שהגיע לו ההפך, שהוא ההעדר והמיתה, הוא יושב ודומם, ולא יפתח את פיו. אבל כאשר הוא בשלימות, והוא בפעל הגמור, אז מוציא גם כן הדבר אל הפעל, ונותן שירה ושבח אל השם יתברך, שממנו ההשלמה.

וחזקיה אף על גב שהיה צדיק, לא היה שלימותו בפעל, ולכך לא אמר שירה. כי השירה, שהוא מוציא אל הפעל השיר הזה, מצד כי האדם שנותן השירה הוא בפעל גם כן, ולכך מוציא השירה אל הפעל. ולכך אין ראוי שיהיה משיח, כי אין המשיח רק שהכל יהיה בפעל השלימות, ומפני שלא אמר חזקיה שירה מורה שאינו בפעל השלימות. כי כבר אמרנו שאין הצדיקים כלם הם במעלה אחת, כי יש לפעמים לאחד מעלה עליונה, כמו שהיה לחזקיה, מכל מקום אפשר שיהיה חסרון במעלתו במה. ומצד אשר מעלתו אינו בשלימות, הוא בכח בלבד, ואינו בפעל מצד החסרון. וחזקיה לא היה לו המעלה זאת שיהיה בפעל, ולכך לא אמר שירה. ומפני כך המ"ם של "למרבה המשרה" *(ישעיה ט, ו)* סתומה, להעיד על מעלת חזקיה, כי כח שלו סתום, ואינו נמצא בפעל השלימות, ובשביל זה לא היה מוכן לשירה. ומפני כך אינו גם כן מוכן להיות משיח, שעל ידו הכל בשלימות בפעל.

(המהר"ל מבאר ע"פ יסודו מדוע "שירה" מוגדרת בלשון נקיבה, ולעתיד לבא נאמר "שיר חדש"בלשון זכר.)

ואין הפירוש שלא רצה לומר שירה, שאין הדבר כך, רק היו באותו דור יודעים שאין ראוים לומר שירה מטעם אשר התבאר, כי אין ראוי שיהיה העולם בשלימות ובפעל על ידי חזקיהו. ואם לא כן, דבר קטן הוא שיאמר שירה.

ואז אמרה הארץ, מה מעכב שלא יהיה חזקיהו משיח, מפני שלא אמר שירה, שזה מורה שאין שלימתו בפעל, הנה אני אומר שירה בשביל הצדיק. וזה כי האדם מצד שיש לו נשמה מן העליונים, אין שלימתו בפעל מה שראוי לה. אבל הארץ היא מן התחתונים, ושלימות הארץ כאשר יש צדיק בארץ, כמו חזקיהו שעשה הקב"ה לו נס. לכך אמרה הארץ שהיא תאמר שירה בשביל הצדיק. כי בודאי כאשר אין צדיק בארץ, אין הארץ גם כן בשלימות, כי "הארץ נתן לבני אדם" *(תהלים קטו, טז)*. וכאשר בני אדם שעליה הם חסרים, אין הארץ בפעל השלימות. אבל חזקיהו שהוא צדיק, ועשה לו הקב"ה נס, ועל כל פנים מצד מה היה הוא בשלימות, ולכך הארץ שהוא מן התחתונים, ושלימות התחתונים אין צריך כל כך, לכך אמרה הארץ שהיא תאמר שירה בשביל חזקיהו. אף על גב כי חזקיהו עצמו, מצד שהאדם נשמתו מן העליונים, לא היה בשלימות, ומצד הזה אין כאן שירה, מכל מקום השירה היא מן הארץ שהוא מן התחתונים, והאדם נברא גם כן מן התחתונים *(בראשית ב, ז)*, והוא על הארץ, ומצד זה יש כאן שירה.

ואמר שר העולם, שלפי סדר העולם ראוי שיהיה נעשה חזקיהו משיח. ויצאת בת קול ואמרה "רזי לי רזי לי", שאין הדבר כך, רק שמדריגת המשיח הוא נסתר ונעלם מן עולם הזה, ולכך "רזי לי רזי לי וכו'". וקאמר עד שיבוזו מלכות בבל את ישראל, ומלכות פרס יבזו את בבל, ומלכות יון יבוזו את מלכות פרס, ומלכות אדום יבוזו את מלכות יון, ואז במלכות אדום יבוא המשיח.

המהר"ל מבאר לפי דרכו עוד סוגיא שמביאה הגמ' להלך צח, ב במחלוקת האמוראים האם נברא העולם לדוד למשה או למשיח. ואולי נביא את דבריו במקומם.

הביאה הגמ' ראיה שדניאל היה גדול מנחמיה ממה שהיה גדול מחני זכריה ומלאכי, **בשעה** שראה דניאל את המראה נפלה על אותם הנביאים חרדה גדולה, **מבארת הגמ'** שאמנם הם לא ראו אך מזלם כן הרגיש. **למד מכאן רבינא** מי שנבהל לפתע פתאום, הוא אינו רואה דבר אבל מזלו הרגיש דבר מה, **ותקנתו** שיקפוץ למקום אחר ד' אמות או יקרא קריאת שמע, **ואם נמצא במקום הטינופת** יאמר העז בבית המטבחיים טובה ממני.

דרש רבי תנחום בר קפרא בציפורי, נאמר אצל חזקיה "למרבה המשרה" המ"ם סתומה, שביקש הקב"ה לעשות את חזקיה משיח, **ואמרה מדת הדין**, דוד המלך אמר הרבה תשבחות ולא נעשה משיח, וחזקיה לא אמר. **ארץ ישראל אמרה** שתאמר שירה ויעשו את חזקיה משיח, **ובאותה שעה יצאה בת קול** ואמרה שרק לד' יתברך ידוע בסוד עיכוב המשיח, **ואמר הנביא ישעיה** אוי לי עד מתי תתעכב ביאת המשיח, אמרה בת קול "בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו", **ביאר רבא** עד שיבואו בוזזים ויבזזו את ישראל ואחריהם יבואו אחרים ויבזזו את הראשונים.

דורשת הגמ' בענין הגאולה, **אמר רבי יוחנן** התקבצו הרוחות על המלאך הממונה על הרוחות ושאלוהו מתי קץ הגאולה, **אמר להם** שאמר הקב"ה בסוף יבא בוקר הגאולה ובתחילה תהיה גלות המכונה לילה ואם תרצו להיגאל בקשרו רחמים. **אמר רבי פפייס** נגאי לחזקיה שהארץ אמרה שירה והוא לא אמר, **כיוצ"ב** נגאי למשה רבינו וישראל שלא אמרו "ברוך" עד שיתרו אמר "ברוך ד' אשר הציל".

"**ויחד יתרו**" **לרב**, מל עצמו. **לשמואל** נעשה בשרו חידודים מחמת ששמע מפלת מצרים. **אמר רב** זה מה שאומרים שלא לבזות גר עד עשרה דורות שצר לו בצערם.

"לכן ישלח האדון ד' צבקות **במשמניו** רזון" "**במשניו**" לשון 8, **יבא חזקיה** שיש לו 8 שמות ויפרע מסנחריב שיש לו 8 שמות. לחזקיה קראו פלא, יועץ, אל, גיבור, אבי, עד, שר, שלום. **ונקרא בתאר חזקיה** מחמת שחזקו הקב"ה כנגד סנחריב, **אז** משום שחיזק את ישראל לאביהם שבשמים. **לסנחריב** קראו תגרת, פלנאסר, שלמנאסר, פול, סרגון, אסנפר, רבא, יקירא. **ושם תארו** סנחריב משם שסיחתו ריב, או שסח וניחר דברים כלפי מעלה.

אמר ריו"ח הוא נקרא בשם "אסנפר רבא יקירא" שזה שם מכובד משום שלא דיבר בגנותה של ארץ ישראל. **נחלקו רב ושמואל** אם היה מלך פיקח או טיפש, כאשר רצה להגלות את העם אמר להם שיקח אותם לארץ כארצכם ולא אמר יותר טובה מארץ ישראל, **למ"ד שהיה פיקח** משום שידע שאם יאמר ארץ יותר טובה יאמרו לו שקרן, **ולמ"ד טיפש** מה הגדולה בדבר זה. **למר זוטרא** הגלה את עשרת השבטים לאפריקה, **ולרבי חנינא** להרי סלוג. עם ישראל דיברו בגנות ארץ ישראל, **כאשר** באו ל"שוש" אמרו ששוה בטובו לארץ. **כאשר** באו ל"עלמין" אמרו שהוא כירושלים. **ושהגיעו** ל"שוש תרי" אמרו שזה פי 2 מארץ ישראל.

חיילי סנחריב מתו בנס גדול, **אמר ריו"ח** כל מה שתחת בגדים נשרף. **לר"א** הגוף נשאר קיים ורק הנשמה נשרפה כמיתת בני אהרן. **למדו בשם רבי יהושע בן קרחה**, **פרעה** שחירף את ד' בעצמו שאמר "מי ד' אשר", נפרע ממנו הקב"ה בעצמו "וינער ד' את מצרים". **וסנחריב** שעשה ע"י שליח "ביד מלאכיך חרפת" נפרע ממנו הקב"ה ע"י שליח "ויצא מלאך ד' ויך במחנה".

שאל רבי חנינא בר פפא סתירה בדבריו של סנחריב כלפי מעלה בפסוקים בישעיה ובמלכים, **ביארה הגמ'** בתחילה אמר אחריב דירה של מטה שנקראת "**מרום**", ואח"כ אמר שיחריב דירה של מעלה שנקראת "**מעון**".

אמר ריב"ל, רבשקה אמר לעבדי חזקיהו שד' אמר לו להחריב את ירושלים, והוא טעה שהוא שמע את נבואת ישעיה ולא הבינה כל הצורך. **אמר רב יוסף** שהבין את הפסוק מחמת התרגום "יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו" כלומר העם מאס במלכות בית דוד שהם נוחים כמי השילוח, **ורצו להמליך** עליהם את רצין. **אמר רביו"ח**, "מארת ד' בבית רשע" זה פקח בן רמליהו שהיתה בו קללה שלא היה שבע ממה שאוכל **ובעבור** קינוח סעודה אכל ארבעים גוזלות. "ונוה צדיקים יברך" זה **חזקיה** שהיה מתברך במעיו ואכל ליטרא ירק.

ומחמת שהעם רצו את מלכותו של פקח אמר הנביא "הנה ד' מעלה עליהם את מי הנהר וכו'" **ונענש סנחריב** משום שהנבואה היתה על עשרה שבטים, ואילו הוא נתן דעתו להחריב את כל ירושלים. בא הנביא אל סנחריב ואמר לו שלא יסחר העם בידו שהעם יגע בתורה, **ודורות הראשונים** הם עשרת השבטים הקלו מעליהם עול תורה וגלו, **אבל דורו של חזקיה** שהיו עמלי תורה צריך להיות להם נס כעוברי ים סוף וכעוברי הירדן, אם חוזר בו סנחריב מוטב, ואם לא יהיה בחרפה בין העמים.

"**אחרי הדברים**" בא סנחריב, **ותמהה הגמ'** משום שחזקיה ואנשי דורו עסקו בתורה בא עליהם סנחריב, **אלא ביאר רבינא** שנשבע הקב"ה ואמר לחזקיה אביא את סנחריב ותנצח אותו, אמר איני רוצה שיבא ולא את הפחד, נשבע הקב"ה שיביא את סנחריב. **ביאר ריו"ח** את הפסוק, שאמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו והם יהיו לאוכל לבהמות עם ישראל. **אמר רבי יצחק נפחא**, עולו של סנחריב סר מחמת השמן שהיה דלוק בבית מדרשות שעסקו בתורה, **נעץ חזקיה חרב** על פתח בית המדרש **ואמר** כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, ובדקו בכל הארץ ולא מצאו עם הארץ, לא מצאו מי שלא היה בקיא בהלכות טומאה וטהרה, **ועל דור זה נאמר** שגידלו בהמות בדיוק כפי הנצרך להם, ולא עבדו בגפנים מחמת רוצנם לעמול בתורה.

לאחר שנפלו חיל סנחריב דנו עם ישראל האם יתחלקו בשוה או כל אחד יתפוס כפי כוחו, **אמר להם הנביא** כל אחד כפי כוחו, ושלא יחששו שממון עשרת השבטים נמצא שם שכבר עמון ומואב טיהרו בסחון והתייאשו הבעלים.

אמר ר"ה ביום שבה סנחריב להלחם על ירושלים נסע עשר נסיעות, והפסוק מבואר שאמר הנביא שאין לחשוש מסנחריב אלא מנבוכדנצאר שדומה לאריה. **בפסוק מבואר** "הקשיבו לישה עניה ענתות" עתיד ירמיה בן חלקיה להתנבא מהעיר ענתות, ונזכר כאן "אריה" ביחס לנבוכדנצאר בשם "**ליש**" **שאמר ריו"ח** שיש ו' שמות לאריה, כפיר, לביא, ליש, שחל, שחץ.

"עוד היום **בנוב** לעמד" **ביאר ר"ה** אמרו החוזים בכוכבים לסנחריב **שיגיע עוד היום** לירושלים שעדיין עוון נוב עיר הכהנים מקטרג ויוכל לנצחם, מיד עלה לכיוון ירושלים מהלך של עשרה ימים בא ביום אחד, הניח הרבה כרים כדי שיוכל לראות את ירושלים מלמעלה, **והייתה נראית בעיניו כקטנה**, התפלא ואמר האם זאת ירושלים שבעבורה הבאתי את כל הצבא וכבשתי כל כך הרבה בדרך, הרי היא קטנה וחלשה מכל מה שעברתי עד עתה, הוליך ידו בזלזול. אמרו לו חייליו שיתחילו להלחם, **אמר להם** אין צורך עתה אלא מחר כל אחד יביא אבן אחת מהחומה ותו לא, **למעשה** בלילה נהרגו במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף, **ואמר רב פפא** זה מה שאומרים שאם הדין לן לילה אחד כבר בטל, והרי רק באותו היום עדיין קטרג עוון נוב עיר הכהנים.

"**וישבי בנוב**" **ביאר רב יהודה בשם רב**, אמר הקב"ה לדוד המלך עד מתי עוון נוב עיר הכהנים היהי טמון בידך שמחמתך נהרגה נוב, וע"י נטרד דואג האדומי שסיפר לשאול המלך, ומחמת כך נהרגו שאול ובניו, **שאלו הקב"ה** האם רצונך שיכלה זרעך או שתיפול ביד אויב, דוד המלך העדיף ליפול ביד אויב. יצא לצוד, בא שטן ועשה עצמו כצבי דוד המלך השליך חץ ולא הגיע אליו, כך משכו השטן עד פלשתים, **ראה אותו ישבי אח של גלית** ואמר זה האדם שהרג את אחי כפת אותו והניחו תחת קורת בית הבד וכאשר עלה על הקורה לדרוס את דוד המלך נעשה לו נס ונעשתה חפירה תחתיו ולא קרהו אסון. **מעשה** זה היה בערב שבת ואבישי בן צרויה חפף ראשו וראה בו כתמי דם, **וי"א** שיונה באה וחבטה לפניו בדרך צער, אמר שכנסת ישראל משולה ליונה וכנראה דוד המלך בצער, לא מצאו בביתו, **הלך ושאל בבית המדרש** אם מותר להשתמש בסוס של מלך בשעת הסכנה, **אמרו לו** שמותר, מיד רכב על פרדו של דוד המלך לארץ פלשתים קצפה לו הדרך, **ראה** את אמו את שני ישבי טווה בפלך היא ניסתה לזרוק את הפלך על אבישי ולהורגו ולא הצליחה, **עשתה** עצמה כאילו נפל בטעות **ובקשה ממנו** שישיב לה את מה שנפל, זרק עליה והרגה.

כאשר ראה ישבי את אבישי אמר עתה יהיו נגדי 2, תפס את דוד וזרקו למעלה ותקע את החרב באדמה ואמר שיפול דוד על החרב, אמר אבישי שם המפורש ונשאר דוד בין שמים לארץ. ודוד לא אמר שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. **שאל אבישי** את דוד מה מעשיו כאן, וסיפר לו שכך שאלו הקב"ה וכך אמר לו, **אמר לו אבישי** הפוך תפילתך וברש שיכלה זרעך ולא תיפול ביד אויב, אמר דוד המלך אם אתה מייעץ כך, **עזור לי בתפילה** וזה שנאמר "ויעזר לו אבישי בן צרויה" **ואמר רב יהודה בשם רב** שעזר לו בתפילה. לאחר שהתפללו אמר אבישי שוב שם המפורש והוריד את דוד במקום רחוק מישבי, **ישבי** רדף אחריהם והיו מפחדים להורגו עד שהזכירו שם אמו ואמרו לך תמצא את אמך בקבר, **ותשש כוחו** והרגו את ישבי.